

MONIKA VAN PAEMEL

Flamska pisateljica Monika van Paemel je ena izmed najvidnejših predstavnic sodobne književnosti v nizozemskem jeziku. Je svobodna umetnica, prejemnica številnih nagrad ter članica Kraljeve akademije znanosti in umetnosti. Doslej je objavila naslednje romane: prvenec *Papagaj z modrim čelom* (1971); *Konfrontacija* (1974); *Margerita* (1976); *Prekleti očetje* (1987), za katerega je prejela belgijsko državno nagrado; *Prvi kamen* (1992); *Rože v ledu* (1997); *Razlika* (2000). Najnovejša knjiga *Otrok z vsevednimi očmi* (2002) upesnjuje usodo otrok v vojni. Njene knjige so prevedene v več jezikov.

Monika van Paemel

Drevo z vrati¹

Drevo, tako veliko drevo, da so njegov vrh skozi okenski okvir odrezali. Listje se širi na desno stran debla, solidnega debla, v katerem je dvoje odprtih vrat; ena zgoraj na desni strani, druga na levi. Tako se zdi iz moje perspektive, z drevesa je pogled čisto drugačen. V votlini debla stoji za spodnjimi vrati hiška s šestimi razsvetljenimi okni. To je mirna hiška, hiška v večeru. Za zgornjimi vrati leži z luno osvetljena krogla zemlje. To je stvar brez začetka in konca. Okoli je modrina, v daljavi modro gorovje in v dolini modra reka. Reka, ki od nekod prihaja in nekam odteka.

“Česar ne vidiš, si moraš zamisliti,” reče Moetje.

V tem modrem svetu je tudi modro drevo, vendar črno-modro, temno in prevladujoče, tako nasprotno svetlejši, skoraj redki modri barvi pokrajine. Vse je potopljeno v modro meglo, ampak svetloba, ki prihaja skozi okna hiše je roza, sladko otroško roza. Iz strani, od koder prihaja svetloba, se pogled ustavi najprej na hiši, in če pogledaš bolje, vidiš, da so namesto srednjega okna spodaj pravzaprav vrata, dvojna vrata s tremi stopničkami spredaj. To drži, ko se hiši približam, saj se orientiram prav po razsvetljenih oknih in dvojnih vratih, ki jih poleti pogosto puščam odprta. Ta hiša ni hiša mojih staršev, vendar sem v njej kljub temu rojena. In hiša stoji na drevesu; drevesu, katerega krošnja sega skozi okna proti nebu.

“Takšne so misli,” reče stric René.

Misli segajo daleč in globoko, pravzaprav presegajo naše razumevanje. Tako dolgo razmišljam, da se mi na čelu začenjajo delati gubice in vse, kar vem, je šum listja nad mojo glavo. Igra svetlobe in teme; zelena, ki prehaja v modro. Moetje pripelje otroški voziček pod drevo in ure dolgo sem bila pridna. No, to

¹ Napísano po slikovni predlogi, Magritte: *Glas krvi (La Voix du Sang)*.

bi rada verjela in tudi prijetno naj bi se mi zdelo. Moetje je moja nadomestna mama, stric René pa krušni oče. Ona me je stiskala k prsim, on ji je stal ob strani. Z nami so še krava in dve kozici, ampak mleka ne maram – vedno ga pljunem ven. Zato. Renéja nikoli ne kličem očka, niti za šalo ne, ampak sam zase pravi, da je moj krušni oče. Moetje in stric René me imata zelo rada. Predvsem ne želita, da umrem. Ko sem se rodila, je slabo kazalo; škatla za čevlje je bila že pripravljena. Ker je bila žaga pokvarjena, naj bi me za nekaj časa pokopali kar v škatli za čevlje. Ko pa bi žaga spet začela obratovati, naj bi stric René vendarle izdelal zame belo krsto. Ampak to se ni zgodilo. Stric René je tesar, zato je prav, da je moj krušni oče. Skupaj z Moetje spi v eni postelji in tako je prišla Eliane. Eliane je nekaj takega kot polsestra, s katero je kar naprej križ, ampak vedno je ob meni. Ničesar ne morem spremeniti. Vse si morava deliti. Na žalost, saj je Eliane edinka in edinci ne delijo. Nekega dne je k meni prišla babica in mi prinesla ogromno punčko. Markizo z rumeni kodri in modrimi porcelanastimi očmi ter roza oblekico iz satena.

“Ljudje podarjajo, kar bi sami radi imeli,” reče Moetje.

In moja druga babica je dama. Markiza je ležala v škatli v vsej svoji gloriiji, ampak s koščki vrvi je bila okrog vratu in členkov pričvrščena na dno. Izgubila sem potrpljenje in zgrabila škarje, da bi vrvico prerezala. Ko sem punčko postavila pokonci, je obrnila svoje oči navzgor, in ko sem jo držala nazaj, je zabeketala.

“Reče: Mama,” je rekla moja druga babica.

Ampak to je bil nesmisel, saj je punčka beketala. Namesto popka pa je imela glasbeno skrinjico z luknjicami. Rade volje sem predala Markizo Eliane, ampak obdržala sem škatlo. Škatle so namreč praktične. Eliane je punčki postrigla vse kodre in jo toliko časa pustila blejati, da je glasbena skrinjica zaradi udarca prenehala igrati. Eliane se ni vznemirjala, saj je vendar imela še pet drugih punčk. Moetje pa je rekla, da mora človek darilo ceniti, tudi če je po izbiri drugih. Sama si je želela punčko in fantka, to je kraljevska želja, dokler se nisem nenadoma jaz rodila in je bila kljub vsemu zelo vesela. Sedaj je Eliane želela punčko spet pospraviti v škatlo, ki pa ji je nisem želela predati.

“Roke stran!” sem dejala.

To namreč sama vedno reče. V šoli je sestra pripovedovala zgodbo o Mojzesu, ki je v košarici priplaval po reki Nil in ga je faraonova hči rešila. Tako sem sama položila Markizo v škatlo in jo spustila po reki Leie. V prvem zavojju je reka prevrnila škatlo in punčko smo spravili v klet.

“Glava je pri otroku najtežji del telesa in tudi najbolj ranljiva,” je rekel stric René.

V šoli smo morali pripovedovati o svojem domu. Povedala sem, da hiša, v kateri prebivam, leži na drevesu in da ima vedno razsvetljena okna. Kot da človeku grozi, da se bo izgubil. Ob tem so se vsi nasmejali. Ampak mene pa res veseli, da je naša hiša na drevesu, za odprtimi vrati, nad katerimi so še ena odprta vrata, za katerimi sije z mesecem obsijana krogla zemlje.

“Česa vsega si ta otrok ne izmisli,” reče sestra.

Kako to ve, res ne vem, ampak drži. Ležim pod modrim drevesom, izmišljujem si nove zgodbe, dokler šum listja ne preide iz zelene v modro. Zelo sem žalostna, ampak tudi pomirjena.

“Vsaka stvar ima svetlo in temno plat,” reče Moetje.

Odidem k stricu Renéju, stoji v svojih coklah med lesenimi oblanci, ki spominjajo na lase Markize, po nasvet. V soboto bom odšla s pivom v laseh in lesenimi navijalkami med kodri v posteljo. Boli me in nič ne pomaga. Še pred nedeljsko mašo mojih kodrov ni več. Lasje so beli in preveč tanki, ampak Moetje pravi, da z leti postanejo temnejši in gostejši. Eliane ima temne in goste lase, ki se skoraj sami od sebe vihajo v kodre. Spiva skupaj v eni postelji in pogosto se spreva. Njena hiša ni tudi moja hiša, a moje drevo je tudi njeno. Kar je zeleno, ne more biti modro. Ko moram iti na stranišče, Eliane zaklene vrata, tako da topla voda odteka po mojih nogah.

“Morali te bova naučiti, da se očeidiš kot mačka!” reče.

Močno zatisnem oči, dokler ne zaspi, in ji ponoči odrežem toliko kodrov, kolikor le morem.

“Zakaj le si to storila?” vpraša stric René.

Odgovora ne vem, ali ga morda celo vem, ampak ne znam ga razložiti. In tega o mojem modrem drevesu z odprtimi vrati tudi ne. Ampak stric René pa vé in razloži: drevo je rodbinsko drevo, krošnja njegovi potomci, hiša je simbol, krogla predstavlja svet. Kaj pa gore in reka?

“To pa je umetnikova svoboda,” odvrne stric René.

Sliko je dobil od nekega slikarja, a je le kopija, čeprav dobro narejena. Ker slikar ni mogel plačati računa, je stric za plačilo sprejel sliko.

“Umetniki, to so posebni ljudje,” doda.

Morda je slika prevelik zalogaj, da bi jo človek takoj razumel. Zvem, da se platno imenuje *Glas krvi*. In Moetje reče, da bo v njeni hiši vedno prostor tudi zame. To zveni kot skorajšnje slovo. Kar sploh ne drži, ampak svojega modrega drevesa ne morem zapustiti. Pomaga pa, kar je stric povedal, pa čeprav si je vse izmislil. Ne drznem si vprašati, in vendar to storim: vprašam, če smem platno vzeti s seboj, če slučajno kdaj odidem. Pozneje, ko bom velika in ko bo sam umrl, potem jo lahko dobim. Več si nisem upala vprašati. Če mora vse, kar naj bi se preložilo na pozneje, priti takoj na plan, potem za pozneje nič ne ostane. Zatorej skušam čim dlje ostati budna in strmeti v svoje modro drevo. Svoje drevo z odprtimi vrati, moja hiša z roza osvetljenimi okni in krogla, ki jo osvetljuje luna, in predstavlja svet, kot tudi modra pokrajina z modrim gorovjem in modro reko. In gledam in gledam, za sedaj in pozneje, dokler moje oči ne omagajo.

Zadnje čase se izogibam hiši in Moetje, ki pakira moje stvari in joče, ob tem pa ponavlja, da je krivično. Tudi ljubezen je naporna. Postopam po žagi, čeprav je to prepovedan teren, saj je za otroke nevarno. Hladni prsti padajo mimo mene, ko velika krošnja žaga reže v les. Tudi piljenje in tolčenje s kladivom mi gresta na živce. Zdi se, kot da orodja besnijo in les ječi. Ušesa me bolijo vse tja do kočnikov. Stric René se zdi, kot da je gluha, saj žaga in ravna, pili in tolče.

“Lep poklic, Jožef je bil tudi tesar,” reče Moetje.

Stricu Renéju manjkata na levi roki mezinec in prstanec. Oba je skupaj z desko odrezala krožna žaga. Se lahko pokoplje tudi delčke telesa? Ali pa smo prsta skupaj z žaganjem skurili v peči? Stric René nosi čez odrezan del črno protezo. Kapitan Kljuka ima čisto pravo kljuko namesto roke. Požrl mu jo je krokodil.

“Krokodili pojedjo vse,” reče stric René.

Rada bi postala gusarski kapitan s črno prevezo čez levo oko, ampak Eliane meni, da bi potem morala imeti samo eno oko.

“Kakšna bi bila videti s prevezo?”

In sploh ne morem postati gusarski kapitan, ker sem dekle.

“Tudi ti ne!” ji odvrnem.

In tako se stvar nadaljuje. Zmoti me stric René, ko, s svojo roko s črno protezo, zagradi kos lesa in ga porine v žago. Če vas roka moti, si jo odrežite, se kriči v cerkvi. To pa že ni mačji kašelj. Žrebetu se odreže rep, pes se mora prijazniti, da bo brez repa in ušes in tudi mačkon bo malo skrajšan.

“Vse ima svoj razlog,” reče stric René.

Sestra v šoli pravi, da živali nimajo duše.

“In nune nimajo otrok,” pripomnim.

Kar se izkaže za napako. Sestra je užaljena, saj smo vendar vsi njeni otroci.

“To si gotovo želi,” doda Eliane.

Enkrat sva enakega mnenja. Ko pride pastor na obisk, opazi modro drevo. Kaj naj bi predstavljalo? Potrudim se po najboljših močeh razložiti modrino, ne da bi kar koli izdala o svojem drevesu.

“Tega pa otrok ne zna kar sam od sebe,” ugotovi pastor.

Modra drevesa vendar ne obstajajo, pustimo ob strani drevesa z odprtimi vrati. Poleg tega slikarji, ti čudaki; to ne more biti nič dobrega.

“Drevo vendar ne more imeti vrat, vrata lahko iz njega kvečjemu narediš,” reče stric René.

Pastor vztraja, da platno ne sodi v hišo tesarja.

“V svoji luknji je molil,” pritrди Eliane.

Res je štiri leta starejša od mene, ampak odrasla za svoja leta. Tudi stric ima dolg jezik, ko pastor vpraša ob naslednjem obisku Moetje, zakaj je ostalo samo pri enem otroku. Stric hitro ugotovi, da je tudi Sveta družina imela samo edinca. Mene so razumljivo pozabili. Štejem le, ko je treba razdeliti hrano, ugotovi Eliane. Ji bom že vrnila. Njej in vsem njenim punčkam.

Po žagi diši po lesu in olju. Stric René meri deske in jih primerja med seboj, pritrjuje vrata na omare in polaga pokrove na krste. To zadnje je nujno opravilo; takoj ko nekoga pobere, mora biti krsta pripravljena.

“Kot da človek ne bo še prehitro pod zemljo,” reče stric René.

Vprašam, če tudi pokrovi niso neke vrste vrata.

Zamislil se je. Koliko vrat je izdelal v življenju, mi ni vedel povedati. Ampak veliko, zelo veliko. Vrata so premična stvar, ki lahko zaustavi prepih, pa vendar so narejena, da se zapirajo in odpirajo.

“Kaj je najpomembnejše?” vprašam.

“Odvisno kje stojiš; pred vrati ali za njimi, ali želiš vstopiti ali oditi, včasih pa je najpomembnejše, da vrata lahko zapreš,” odvrne stric, ki vedno pove toliko, da mu ne morem slediti. Obstajajo ljudje, ki svojo krsto naročijo vnaprej, ampak večinoma ne želijo o tem nič vedeti. Vrata namesto pokrova bi jih morda zadovoljila, ampak potem mora umrli poskrbeti tudi za ključ. In kaj, če preživeli vrata zaklenejo? Potem si za večnost in tri dni zaklenjen.

“In kje ostane duša?” vprašam.

“Ta je nesnovna,” reče stric.

Imam ključ od spalnice in lahko Eliane in sebe zaprem v sobo. Ampak, če drži to o duši, potem se lahko prosto sprehaja.

“Duh je prost,” reče učitelj.

Zadnji čas hodim v šolo s fanti, ker je sestra ostala v svoji luknji pri molitvi. Ker imajo tudi živali dušo. Ker je pravzaprav vse živo. Ljudje, živali in stvari. Učitelj je bolj suh kot sestra. Ko smo morali povedati nekaj o svojem očetu, sem sama govorila o stricu Renéju, ki je moj krušni oče. Lep poklic, tesar, se strinja učitelj. Ko stric René pripravlja vrata ali krsto, tudi to delo oživi, ker v njem pusti del sebe. V vsem, kar delamo, je del nas in v vsem, kar naredimo, je del nerazumljivega. To je nekaj, česar dečki ne razumejo. Stvar je stvar, tako kot so vrata vrata.

“Jokaj, to pomaga,” reče učitelj.

Fantje me zasmehujejo, ker fantje ne jokajo. To čisto nič ne drži, pa vendar jim je misel všeč.

“Imajo tudi fantje dušo?” vprašam.

“Seveda,” odvrne učitelj.

Čisto gotovo, da jo imajo. Ampak včasih o tem nič ne vedo in jo izgubijo. Potem tava naokoli, dokler se je ne zavejo.

“In če se to ne zgodi?” vprašam.

Potem duša pride pred nebeška vrata, če pa slabo zavije, pride pred vrata pekla. Kajti potem z dušo ne moreš več računati. Malo sem se pomirila, pa vendar ne popolnoma. Po poletnih počitnicah bom odpotovala in kako naj vem, ali se bom še kdaj vrnila. Ampak del moje duše bo ostal tukaj, kot pravi učitelj. Nikoli nič popolnoma ne mine in ni popolnoma izgubljeno. Ne vem, ali naj bom vesela ali žalostna. Vse je dvojno.

Stric René je zame izdelal hišico za punčke; majhno kopijo moje hiše na drevesu, ampak Markiza ne more vanjo, saj so vrata mikroskopsko majhna. To ni hiša, v kateri bi človek lahko živel, ampak ravno tako ni hiša, s katero bi se človek igral.

“Se sploh zavedaš, koliko dela je bilo potrebnega?” reče Moetje.

In sedaj imam hišo, s katero nisem zadovoljna. Rada bi v njej prižgala svečo, da bi hiša dobila svetlobo, pa ne smem, ker se ta lesena reč lahko hitro vname.

Ležim v postelji in sesam palec, medtem ko hiška za punčke stoji v temi na komodi. Zgoraj stoji moje modro drevo sredi modrega sveta. Tiho stopim iz

postelje in zasučem ključ v ključavnici spalnice. Eliane smrči kot pujs. Zadržujem sapo. Potem splezam s stola na komodo in sežem proti svojemu drevesu. Hiška s šestimi otroško roza okni, od katerih je eno v resnici dvoje vrat, se sveti kot razsvetljava. Zdaj, ko sem že tako daleč, gre vse kar samo od sebe. Stojim na najvišji od treh stopnic in pozaprem odprta vrata na drevesu. Slišim, kako se zaprejo tudi vrata pred kroglo. Zgoraj mora biti sedaj tako temno, kot med luninim mrkom. Ampak v najglobljem delu drevesa stoji moja hiša, prijetno osvetljena. Vstala sem z dušo in vsa v modrem.

Prevedla Tanja Tolar